Чун А-Чун був собою зовсім непоказний — доволі невисокий, як і всі китайці, по-китайському вузький у плечах та сухорлявий. Кожна нетутешня людина, випадково побачивши його на вулиці в Гонолулу, дійшла б висновку, що то звичайний собі добродушливий китаєць, має десь, певне, прибуткову пральню чи кравецьку майстерню. Щодо добродушливості й зисків — висновок був би слушний, тільки не зовсім: А-Чунова добродушливість дорівнювала його достаткам, але чому дорівнювало його багатство — ніхто не знав і на одну десяту. Загально було відомо, що він страх як багатий, тільки ж оце "страх як" символізувало невідоме.

А-Чун мав бистрі оченята-намистинки — такі малюсінькі, ніби дві дірочки, свердликом прокручені. Зате стояли вони далеко одно від одного й примостилися під гідним мудреця чолом. Бо ж А-Чун розв’язував якісь проблеми — розв’язував усе своє життя. Щоб вони його дуже непокоїли, то й ні. Він на них дивився, як мудрець: і бувши кулі, і тепер, зробившись мультимільйонером, що тримав у своїх руках долю багатьох людей, настрій він мав завжди однаковий — душа його не втрачала ніколи величної рівноваги та спокою, чи то щастило йому, а чи ні. Йому все велося однаково: і як бив його наглядач на цукрових плантаціях, і як спадала ціна на цукор, коли вже ті самі плантації стали його власністю. Стоячи на непохитній скелі свого задоволення життям, він розв’язував проблеми, які мало кому спадають на думку, а вже найменше — китайському селянинові.

Бо ж А-Чун був саме китайський селянин, тобто мусив змалку й до останку працювати на полі як той віл. Але доля поволіла, щоб він утік од того поля, ніби принц

у казці. Батька свого, дрібного землевласника з-під Кантона, А-Чун не пам’ятав; не знав він і матері, що вмерла, залишивши його шестилітнім хлопчиськом. Зате зостався йому в пам’ятку його шановний дядько А-Коу, на якого він гнув спину від шести аж до двадцяти

чотирьох років. А тоді вже вислизнув із лабетів, найнявшися на три роки за кулі на цукрову плантацію в Гаваях по п’ятдесят центів у день.

А-Чун був спостережливий. Він помічав такі дрібниці, на які й один із тисячі не звернув би уваги. По трьохлітній праці на плантаціях він знав більше про добування цукру з цукрової тростини, ніж наглядачі, ба навіть і сам управитель. Здивувався б той управитель непомалу, довідавшись, як знається на цукровому виробництві миршавий, маленький кулі. Але А-Чун вивчав не лише цукрове виробництво, він намагався з’ясувати собі, в який це спосіб стають люди власниками цукроварень та плантацій. Один висновок він зробив уже давно, а саме, що, працюючи власними руками, людина не здобуде великих статків. Це він знав добре, бо сам працював близько двадцяти літ. Розживається той, на кого працюють чужі руки, і що більше тих рук на нього працює, то багатшим він стає.

Отож А-Чун відробив три роки за контрактом і вклав свої заощадження в невелику крамничку, приставши до спілки з китайцем А-Юнгом. З часом ця крамничка розрослася у велике підприємство "А-Чун та А-Юнг" і гендлювала всім — від індійського шовку та женьшеня до вербункових суден та цілих островів з гуапо. Водночас А-Чун служив за кухаря. Мастаком бувши в куховарстві, він уже через три роки одержував більше, ніж найкращі кухарі в Гонолулу. Кар’єру А-Чунові було забезпечено, і Дентін, його господар, заявив йому, що він дурень, коли кидає таку справу. Проте А-Чун мав своє на думці, тож хазяїн назвав його з дурних дурним і подарував п’ятдесят доларів понад платню.

Фірма "А-Чун та А-Юнг" процвітала, і А-Чун не мав уже потреби куховарити. На Гаваях тоді починався бум. Посилено розводили цукрову тростину, і бракувало робочих рук. А-Чун скористався з нагоди й узявся імпортувати робітників. Він привіз на Гаваї тисячі китайських кулі, і достатки його ще зросли. Він не давав марно залежуватись своєму капіталові. Його чорні оченята-намистинки там набачали зиск, де інші чекали банкрутства. За безцінь він купив рибний ставок, що дав йому

згодом п’ятсот відсотків прибутку й став тим важелем, за допомогою якого він монополізував торгівлю рибою у Гонолулу. Вій не виступав у газетах, не вдавався в політику, не бавився в революції, але безпомильно завбачав події і сягав оком далі за тих, хто творив усе це. В уяві він бачив Гонолулу сучасним, освітленим електрикою містом і це тоді, коли до голих скель коралового острівця тулилося тут брудне містечко під повсякчасною загрозою пісковіїв. Отож А-Чун заходився скуповувати землю. Купував її у гендлярів, яким бракувало готівки, у незаможних тубільців, у купецьких синків-марнотратів, у вдів та сиріт і навіть у прокажених, що їх відсилали на Молокаї. А за скількись років склалося так, що ті самі ділянки знадобилися під склади, контори та готелі. А-Чун віддавав в оренду й орендував сам, продавав, і купував, і перепродував.

Нагоджувалися й інші справи. Наважився був він раз доручити свої гроші якомусь Паркінсонові — колишньому капітанові, що йому ніхто не йняв віри. Паркінсон одразу вирушив на маленькій "Везі" в таємничу подорож. Заробив собі Паркінсон тоді стільки, що не журився грішми аж до самої смерті; чимало літ минуло, і ось Гонолулу вразила звістка, що Дрейк та Ейкорн, гуанові острови, А-Чун давно продав Британському фосфатному трестові за три чверті мільйона. А як настало сите й п’яне королювання Калакауа, А-Чун заплатив триста тисяч доларів за право торгівлі опіумом. І хоч мусив заплатити третину мільйона за монополію, він знав, що робить, бо на самий дивіденд зміг купити плантацію Калалау, а з плантації мав тридцять відсотків чистого прибутку цілих сімнадцять років, аж поки нарешті продав її за півтора мільйони.

Давніше, за правління династії Камегамегів, він служив своїй батьківщині на посаді консула— становище теж не зовсім без зиску; а за Камегамеги IV він змінив підданство й зробився громадянином Гаваїв, щоб одружитися зі Стелою Еліндейл, яка була підданою того темношкірого короля, хоча в її жилах струмувало більше англосаксонської крові, ніж полінезійської, В неї у крові була така мішанка, що деякі частки становили одну восьму й навіть одну шістнадцяту. Одна шістнадцята — то була кров її прабабки Паагао,

королівни Паагао. Прадід Стели Еліндейл був такий собі капітан Блант — англійський авантурник, що при Камегамегові I дослужився до рангу недоторканного вождя. Дід її був капітаном на китобійнім судні з Нью-Бедфорда, а в батькові до чистої англійської крові доміталося трохи італійської та португальської. Отож, бувши гавайською підданкою, дружина А-Чунова належала скорше до котроїсь із цих трьох національностей.

І от до цієї мішанини рас А-Чун додав ще й монгольської крові. Таким чином, їхні діти були на одну тридцять другу полінезійці, на одну шістнадцяту — італійці, на одну шістнадцяту — португальці, наполовину китайці і на одинадцять тридцять других — англійці та американці. А-Чун, може, й утримався б від такого шлюбу, якби міг передбачити, яка вийде з того дивовижна сімейка. А була вона всіляко дивовижна, і передусім — ліком. А-Чун мав п’ятнадцятеро дітей — синів та дочок; переважно дочок. Перше з’явилися сини — трійко їх, — далі одна по одній дванадцятеро дочок. Сполучення кількох рас дало блискучі наслідки. Нащадків було не тільки багато, але й усі вони виявилися здорові, без жодного ганджу, та ще й гарні аж не як. Дівчата — всі красуні, ніжні й тендітні. Округлі лінії мамусі А-Чун якось скрадали костисті форми татуся А-Чуна, і дочки повдавалися стрункі, не сухорляві й не гладкі, а саме в тілі. На всіх дівчачих обличчях проглядала Азія, перероблена й прихована потроху старою й Новою Англією та Південною Європою. Заздалегідь цього не знавши, ніхто б не помітив могутнього струменя китайської крові в їхніх жилах, але знавши, одразу б завважив її вплив.

Було щось нове й небачене у вроді А-Чунових дочок. На диво подібні одна до одної, разом з тим вони були одмінні — кожна гарна по-своєму. Годі було переплутати їх між собою. І водночас блакитноока, білява Мод мимохіть нагадувала чорняву Генрієту з великими примлілими очима й чорними, як галка, косами. Подібність — то був спадок від А-Чуна. Він поклав підвалину, а далі нашаровувалися візерунки різних рас. Саксонське, латинське та полінезійське тіло оповило тендітний китайський кістяк ніжною оболоною.

Місіс А-Чун мала власні погляди, і А-Чун брав їх до уваги, якщо вони не порушували його філософського спокою. Вона звикла провадити життя по-європейському. Гаразд. А-Чун презентував їй європейський дім. Потім, як попідростали його сини та дочки і почали теж давати поради батькові, він збудував просторе бунгало, стільки ж непретензійне, як і пишне. Згодом з’явився дім на горі Танталус, де б могла перебувати сім’я, як повіє з півдні "нездоровий вітер". А вже у Вайкікі він збудував віллу при березі та так влучно підібрав для цього великий шмат землі, що коли потім урядові Сполучених Штатів ця територія знадобилася для військових цілей, А-Чунові було заплачено чималі гроші як компенсацію. У всіх його будинках були більярдна й курильна кімнати та безліч приміщень для гостей, — дивовижні-бо А-Чунові нащадки любили жити на всю губу. Умеблювання було винятково просте. Нащадки мали витончений смак, і не для того витрачалося чимало коштів, щоб кожному це впадало в око.

Виховуючи дітей, А-Чун не окупував.

"Не турбуйтеся про видатки, — казав він, бувало, до Паркінсона, коли той ледащо-мореплавець не бачив потреби, щоб поліпшувати пливучість "Веги". — Ваша справа — керувати шхуною, моя — платити за рахунками".

Отак він ставився й до виховання синів та дочок. їм потрібно було здобути освіту, а видатки їх не обходили. Старший син, Гарольд, учився у Гарварді й Оксфорді; Альберт із Чарлзом в один рік вступили до Йелю, а дочки, од старшої й до найменшої, починали з Каліфорнійської закритої школи у Мілзі, а звідти переходили до Васару, або Велслі, або Брін Мору[11]. Хто хотів, їздив довершувати освіту в Європі. І ось верталися до А-Чуна сини й дочки з усіх кінців світу та давали йому поради, як би ще приоздобити палати, скромні у своїй пишноті. Сам А-Чун волів неприховану східну розкіш та блиск; але, бувши філософом, він добре розумів, що смаки його дітей ідуть за взірцями Заходу.

Звісна річ, дітей його не знано під прізвищем А-Чун. Як він сам із кулі перетворивсь на мультимільйонера, так і прізвище його еволюціонувало. Мамуся А-Чун підписувалася — "А’Чун", а мудріші від неї діти викинули апостроф і почали писатися "Ачун". Батько не заперечував. Хай там хоч би як писали його прізвище, це не порушувало пі його вигід, ані філософського супокою. До того ж він не був гордий. Але коли вимоги його дітей дійшли до крохмальних сорочок, твердих комірців та сурдутів, щасливому супокоєві А-Чуна настав край. А-Чун не хотів і слухати про ті речі. Просторе китайське вбрання більш припадало йому до душі, і ні просьбою, ні грозьбою не змогли нічого від нього добитись. Останній спосіб виявився особливо невдалим. Молоді Ачуни недурно побували в Америці. Там вони дізнались, яку силу має бойкот, що з нього користуються організовані робітники. Отже, тепер за допомогою мамусі А’Чун вони стали бойкотувати рідного батька, Чун А-Чуна, у власній його домівці. Проте А-Чун, дарма що не знавець західної культури, все ж чував, як стоїть справа з робітничим питанням на Заході. Бувши сам великим роботодавцем, він знав, які й коли заходи вживати супроти організованого робітництва. Не зволікаючи, він оголосив локаут своїм бунтівливим дітям та заблудлій жінці. А-Чун звільнив численну челядь, позамикав стайні та дім, а сам перебрався в гавайський готель "Рояль", де йому, між іншим, належав основний пакет акцій. Вражена сім’я тулилася по знайомих, а батько родини спокійно провадив свої численні справи, попихкував із маленької срібної люльки з довгим цибухом та міркував над проблемою власних дивовижних нащадків.

Проблема ця не виводила його з рівноваги. Він дійшов філософського висновку, що потрапить якось її розплутати, коли вона визріє до решти. А тим часом він недвозначно дав наздогад, що, попри всю свою поблажливість, він усе ж таки абсолютний владар над рештою А-Чунів. Родина тиждень чинила опір, а опісля повернулася в бунгало разом з А-Чуном та численними слугами. Відтоді піхто вже не перечив А-Чунові, коли він з’являвся у своїй пишній вітальні в голубому шовковому халаті, ватяних пантофлях та в чорній шовковій шапочці з червоним пиятиком згори або ж коли він пахкав на широкій веранді чи в курильні

своєю срібною люлькою з тоненьким цибухом у товаристві офіцерів та цивільних, що курили цигарки й сигари.

У Гонолулу А-Чун посідав виняткове становище. Хоч ній не бував ніколи в товаристві, проте його радо приймали скрізь. Сам він не ходив у гості ні до кого, опріч китайських крамарів, але в себе вітав багатьох — удома, серед гостей і за столом він завжди був па чільному місці. Селянин з роду, цей китаєць опинився в осередді найвитонченішої культури, яку тільки знали, на Гаваях. І не було там жодної людини остільки гордовитої, щоб відмовилася переступити його поріг і знехтувала його гостинністю. Пояснювалось це тим, що, по-перше, А-Чунове бунгало проваджено на аристократичний штиб, а по-друге, сам А-Чун був дуже впливова особа. До того ж усі його знали за людину бездоганної моральності та чесності в комерційних справах. Супроти А-Чунових непідкупних чеснот блякли чесноти всього купецтва Гонолулу, дарма що на Гаваях узагалі ділова етика стояла вище, ніж на материку. Склалося навіть прислів’я, що слово А-Чупа варте розписки. Він завжди дотримував слова — писаного чи ні, однаково.

Через двадцять років після смерті Гочкіса, одного з керівників фірми "Гочкіс та Мортерсон", між старими паперами знайдено запис про позичку А-Чунові в тридцять тисяч доларів. А-Чун узяв ці гроші ще як був за таємного радника при Камегамегові II. То були роки розквіту країни, коли люди тратили голови в гонитві за зисками, і А-Чунові зовсім випала з пам’яті ця справа. Жодної розписки не знайшлося, і ніхто не позивав його, а все-таки А-Чун повністю розрахувався з Гочкісовими спадкоємцями, по своїй волі заплативши складні відсотки, що значно перевищили основний борг. А ось іще приклад: коли навіть найбільші песимісти і не мріяли про якусь там запоруку щодо зрошувальних робіт у Какіку, А-Чун ручився своїм словом за те безталанне підприємство, яке опісля збанкрутувало. Ось що доповів секретар того підприємства, коли його послали розвідати, як А-Чун поставиться до справи, хоча й не мали жодної надії на сприятливі наслідки: "І оком не кліпнув, панове, — одразу підписав чека на двісті тисяч". І ще багато можна навести таких прикладів, що засвідчили б непорушність його слова, але й це не все:

навряд чи найшлася б на островах бодай одна впливова людина, якій би А-Чун не став коли в пригоді своїми грішми.

Ось через що все Гонолулу пильно стежило, як його родинні стосунки перетворювалися в нерозв’язну проблему, та потайки співчувало йому, бо ніхто не міг собі уявити, як А-Чун дасть тут раду. Але А-Чун краще за всіх розумівся, що тут до чого. Ніхто, крім нього самого, не знав, який він чужий у власній сім’ї. Навіть сім’я не здогадувалася. А-Чун усвідомлював, що він зайвий серед цього власного дивного поріддя, і, думаючи про недалеку вже старість, не мав сумніву, що з часом одіб’ється від родини ще далі. Він не розумів своїх дітей. Вони розмовляли про те, що його не цікавило й чого він не знав. Культура Заходу його обминула. Він був азіат тілом і душею, себто поганин, якому їхнє християнство видавалося безглуздям. Одначе він міг би й не звертати на це жодної уваги, як на щось стороннє, якби бодай спромігся зрозуміти душі своїх дітей. Коли Мод йому казала, що треба тридцять тисяч щомісячно на господарство, то це він розумів, так само як і Альбертове прохання дати йому п’ять тисяч на купівлю двощоглової яхти "Мюріель", щоб вступити в члени гавайського яхт-клубу. Але інші, незвичні й складніші їхні бажання, сам характер їхнього мислення — збивали його з плигу. Незабаром він побачив, що духовне життя його синів та дочок — занадто поплутаний лабіринт, куди йому марно заходити. Раз у раз він натрапляв на стіну, що відокремлює Схід від Заходу. їхні душі для нього були замкнені, так само як і його душа була замкнена для них.

Та ще й те, що з літами його все більше й більше тягло до своїх земляків. Дим і чад китайського кварталу здавались йому найкращими пахощами. На вулиці він з насолодою принюхувався до них, пригадуючи вузькі, покручені завулки Кантона, повні руху й метушні. Він жалкував, що, на догоду Стелі Еліндейл, ще женихаючись, відітнув свою косу, і поважно роздумував, чи не виголити маківку голови та не запустити нову. Страви, що готував для нього дуже дорогий кухар, не так йому смакували, як оті страховинні замішки в задушливім ресторані китайського кварталу. І йому любіш було покурити й побазікати з

півгодини зі своїми приятелями-китайцями, аніж головувати на пишних обідах у своєму бунгало, де збиралося найдобірніше товариство. Там американці та європейці засідали за довгим столом, чоловіки й жінки без жодної різниці; на жіночих білих шиях та руках у м’якому світлі ламп вилискували самоцвіти, чоловіки приходили у вечірніх убраннях; всі розбалакували та реготалися з дотепів, що хоча й не були для нього незрозумілі, однак анітрохи його не смішили.

Але не лише його відокремленість та бажання повернутися до рідної сторони становили проблему. Йшлося також і про багатство. А-Чун жив надією на супокійну старість. Він тяжко одпрацював. Тож його нагородою мають стати спокій і відпочинок. Проте він добре знав, що, маючи такі величезні маєтності, годі сподіватись спокою та відпочинку. Вже й зараз помічалися деякі зловісні ознаки. Йому вже доводилося бачити, до чого призводять гроші. Діти Дентіна, колишнього А-Чунового хазяїна, заклавши позов, вирвали з рук у батька порядкування майном, і суд призначив над Дентіном опіку. А-Чун знав, і то надто добре, що якби Дентін був бідар, суд визнав би його здібним провадити свої справи. Ще й інше: старий Дентін мав лише троє дітей і півмільйона, в той час, як у нього, А-Чуна, дітей цілих п’ятнадцятеро, а скільки мільйонів — то й ніхто не знав, окрім нього самого.

— Дочки наші — красуні, — сказав він своїй жінці одного вечора. — Є багато молодих хлопців. їх у нас завжди повнісінько. Мої рахунки за сигари дуже великі. Чому ж ніхто не сватається?

Мамуся А’Чун мовчки знизала плечима.

— Жінка — завжди жінка, а чоловік — чоловік. Дивно, чому немає весіль. Може, юнакам не до вподоби наші дочки?

— Та ні, подобатись то подобаються, — відповіла мамуся А’Чун. — Але, бачиш, вони ніяк не можуть забути, що ти їхній батько.

— Одначе ти ж забула, хто був мій батько, — поважно відказав А-Чун, — Ти тільки попросила, щоб я відтяв косу.

— Тепер, мабуть, молодь вибагливіша стала.

— А що, на твою думку, наймогутніше в світі? — несподівано запитав А-Чун.

Мамуся А’Чун подумала яку хвилю й відповіла:

— Бог.

Він кивнув головою:

— Боги бувають різні — і паперові, й дерев’яні, й бронзові. У себе в конторі я вживаю одного маленького божка за прес-пап’є. А в єпіскопському музеї я бачив багато богів з коралів та застиглої лави.

— Але є лише один істинний бог, — рішуче вирекла вона, войовниче випинаючи свого пишного бюста.

А-Чун одразу ж помітив небезпечні ознаки і ухилився від бою.

— То що ж дужче за бога в такім разі? —запитав він далі. — Можу тобі відповісти: гроші. У мене свого часу були справи з євреями й християнами, з магометанами й буддистами, з невеликими чорними людьми з Соломонових островів та Нової Гвінеї, що завивали своїх богів в промащений папір і ніколи не розлучалися з ними. Богів вопи мали найрізніших, але всі ті люди молились на гроші. У нас буває капітан Хігінсон. Здається, йому до вподоби Генрієта.

— Він нізащо її не візьме, — одказала на те мамуся А’Чун. —— Колись він дослужиться до адмірала.

— До контр-адмірала, — поправив А-Чун. — Це я знаю. Всі вони йдуть у відставку контр-адміралами.

— Його рідня в Сполучених Штатах у великій шанобі, їм буде дуже не до смаку, якщо він одружиться... Якщо він одружиться не з американкою.

А-Чун вибив з люльки попіл, знов замислено запхав пучку тютюну в срібну чашечку, запалив, викурив її і аж тоді озвався знову:

— Генрієта — найстарша. Я дам за нею триста тисяч доларів. Впіймається на цей гачок і капітан Хігінсон з усією своєю високочесною ріднею. Зроби лиш якось, щоб це дійшло до його відома.

А-Чун сидів та курив далі, і перед ним у кучерявім диму вимальовувались обличчя та постать Той-Шуей — служниці у його дядька в селі під Кантоном. Вона за роботою й світа не бачила, а одержувала за ту працю лише долара на рік. В кільцях диму побачив він і самого себе молодим хлопцем, що вісімнадцять літ ходив коло землі у свого дядька за ледь-ледь більшу платню. А тепер він, селянин А-Чун, віддає у посаг за своєю дочкою триста тисяч років такої праці. А вона ж — тільки одна з дванадцяти його дочок. Отак мізкуючи, він ані трохи не запишався. Спало йому на думку, що живе в кумедному й чудернацькому світі, і він голосно зареготав, перелякавши мамусю А’Чун, що саме розмріялась: мрії ті ховалися глибоко в криївках її серця, і йому — він це знав — ніяк було до них добратися.

Все ж таки А-Чунова мова дійшла чуткою до капітана Хігінсона, і той, забувши про своє контр-адміральство й високочесну власну рідню, одружився з трьома сотнями тисяч доларів, та ще й узяв на додачу витончену освічену дівчину, що була на одну тридцять другу полінезійка, на одну шістнадцяту італійка, ще на одну шістнадцяту португалка, на одинадцять тридцять других англійка та американка й наполовину китаянка. %

А-Чунова щедрість зробила своє. Нараз усі його дочки поставали дуже бажаними відданками. По Генрієті пішла Клара, але коли секретар Території формально освідчився, А-Чун заявив йому, що той мусить почекати своєї

черги, бо Мод старша, отже, спершу треба її видати заміж. Ця тактика вдалася якнайкраще. Вся родина не на жарт зацікавилась одруженням Мод, і через три місяці її віддано за Неда Гемфрі — іміграційного урядовця Сполучених Штатів. І він, і Мод, діставши всього двісті тисяч посагу, виявили незадоволення. Але А-Чун пояснив, що своєю первісною щедрістю він мав на меті зламати кригу, а тепер, звісно, приплата до його дочок зменшиться.

Після Мод вийшла заміж Клара, і далі протягом двох років у Бунгало гуляли весілля по весіллі. А-Чун тим часом не сидів згорнувши руки: поступово він ліквідовував свої капіталовкладення, розпродував паї в багатьох підприємствах і частка за часткою, силкуючись не викликати зниження цін на ринку, збував свої великі вкладення в нерухомість. Кінець кінцем ціни таки впали, але він і далі спродувався, хоч і терплячи збитки. На обрії він постеріг загрозливі хмари. Як виходила заміж Люсіль, відгомін сварок та заздрощів діткнувся і його вуха. Кожне каламутило воду підступами та контрпідступами з метою піддобритись до нього і посварити його з тим чи тим зятем, а то й з усіма, опріч себе. Все це ніяк не сприяло супокоєві та відпочинку, що були йому потрібні на старість.

А-Чун квапився долаштувати свої справи. Він уже давно листувався з найбільшими банками в Шанхаї та Макао[12]. Протягом кількох років з кожним пароплавом переказувано до цих далекосхідних банків векселі на ім’я такого собі Чун А-Чуна. Векселі щораз писалися на більші суми. Ще не повиходили заміж дві його менші дочки. Але він вирішив не чекати, а поклав до Гавайського банку по сто тисяч на ім’я кожної, і поки гроші дожидали весіль, на них росли відсотки. На чолі фірми "А-Чун та А-Юнг" став Альберт, оскільки старший син, Гарольд, волів забрати свої чверть мільйона і переїхати жити до Англії. Менший, Чарлз,

діставши сто тисяч та опікуна, вибрався пройти курс в інституті Кілі[13]. Матусі А’Чуд передано було бунгало, дім на горі Танталус та віллу над морем, збудовану замість тої, що А-Чун продав урядові. Крім того, вона ще одержала півмільйона доларів, надійно вкладених.

Тепер А-Чун був готовий покінчити з цією проблемою назавжди. Якось уранці, коли вся родина зібралася на сніданок, — А-Чуп подбав, щоб при цьому були всі його зяті з жінками, — він ознаймив, що вертається до краю

своїх предків. В недовгій, вдало скомпонованій промові він розтлумачив, що добре забезпечив усю сім’ю, а опісля виклав низку сентенцій, як, на його думку, мають вони чинити, аби жити у супокої та злагоді. Наприкінці він понадавав зятям практичних порад, розхвалив переваги поміркованого життя та безпечного вкладення капіталу і поділився своїми енциклопедичними знаннями щодо промисловості та торгівлі на Гаваях. Потім звелів подати попіл і в товаристві мамусі А’Чун, що заливалася слізьми, вибрався до тихоокеанського поштового пароплава. II бунгало зчинилася паніка. Капітан Хігінсон розлючено вимагав затримати тестя. Дочки заголосили. Одному зятеві, колишньому федеральному судді, спало на думку, чи по збожеволів часом А-Чун, і він подався до відповідної інстанції з’ясувати це питання. Повернувшися, він розповів, що А-Чун напередодні побував у комісії, попросив перевірити свій розумовий стан і блискуче довів цілковиту свою нормальність. Отож нічого іншого не лишалось, як вибратися на пристань попрощатись із маленьким дідусем, з він стояв на палубі та махав до них рукою, поки величезний пароплав, повернувшись провою до моря, посувався між кораловими рифами.

Але маленький дідусь простував зовсім не до Кантона. Кін надто добре знав свою країну і захланність мандаринів і розумів, що небезпечно з’являтися туди з тими значними достатками, які ще в нього лишилися. Він їхав до Макао. Довгий час А-Чун правив, як король, і звик наказувати. Та коли, прибувши до Макао, він завітав до найбільшого європейського готелю, клерк з виляском закрив книгу перед самим його

носом. Китайців туди не пускали. А-Чун достукався до управителя, але й той зустрів його не краще. Тоді він поїхав геть і за дві години повернувся. Запросивши клерка й управителя, він повіддавав їм платню за місяць уперед і позвільняв їх. А-Чун зробився власником готелю і впродовж багатьох місяців мешкав у найкращих кімнатах, поки будувався для нього пишний приміський палац. З властивим йому хистом він підніс за цей час прибутковість свого великого готелю від трьох до тридцяти відсотків.

Колотнеча, що від неї втік А-Чун, невдовзі далася взнаки. Деякі зяті невдало повкладали свої капітали, інші розкидалися грішми, гайнуючи жінчині посаги. По А-Чуновім від'їзді всю увагу звернено на мамусю А'Чун та її півмільйона, а це, звісно, не сприяло взаємній любові. Адвокати наживалися, доки йшла тяганина з затвердженням розподілу майна. Позови, зустрічні позови, контрпозови цілою зливою захлюпували гавайські суди. Не обійшлося й без карної відповідальності. Виникали бурхливі сутички, де сипано дошкульними словами та ще дошкульнішими стусанами. Бувало й таке, що літали квіткові горщики — влучному слівцеві на підмогу. Закладалися позови за наклепи, що переходили різні судові інстанції, а викази свідків розбурхували все Гонолулу.

А старий А-Чун, оточений у своєму палаці усіма розкошами Сходу, спокійно попахкував собі люлькою і наслухався до веремії за океаном. З кожним поштовим пароплавом відсилався лист із Макао до Гонолулу, писаний бездоганною англійською мовою і видрукуваний на американській машинці. У цих листах А-Чун у добірних висловах давав своїй сім'ї гарні поради й навчав, як треба жити в згоді та спокої. Що ж до нього, то він ні у віщо не втручається і почуває себе пречудово. Він здобув таки собі супокій та відпочинок. Часом А-Чун хихоче й потирає руки, а його чорні косі оченята весело поблискують, як здумає він про цей кумедний світ. Бо, вік звікувавши й чимало передумавши, він переконався, який таки кумедний оцей світ.